

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

■ Onderzoek gesignaleerd

Partnerrelaties in context: een onderzoeksoverzicht

Inleiding

Een belangrijk uitgangspunt van de systeemtherapie is dat cliënten en hun problemen steeds gesitueerd moeten worden binnen hun context. Oog hebben voor de ruimere context is een principe dat ook geldt wanneer we werken met koppels in het kader van partnerrelatietherapie.

In wetenschappelijk onderzoek naar het (dis)functioneren van partnerrelaties is echter gedurende lange tijd weinig aandacht besteed aan (de wisselwerking met) de sociale context van deze relaties (Berscheid, 1999). De voornaamste reden hiervoor is te vinden in de theoretische modellen die aan de basis lagen van het beginnende wetenschappelijk onderzoek naar partnerrelaties (begin jaren zeventig) en die als premisse hadden dat de manier waarop koppels met conflict omgaan, bepalend is voor hun relatiekwaliteit (bijvoorbeeld Will, Weiss, & Patterson, 1974). Bijgevolg gingen relatieonderzoekers over tot de microscopische analyse van het conflicthanteringsgedrag van tevreden en ontevreden koppels (zie Fincham & Bradbury, 1990). Ook al hebben jaren van onderzoek naar de 'binnenkant' van relaties geleid

tot een beschrijving van verschillen tussen tevreden en ontevreden koppels in doen, denken en voelen tijdens conflict (Weiss & Heyman, 1997; Gottman, 1998), toch bleek dit type onderzoek ontoereikend om de fluctuaties in relatiekwaliteit en relatietevredenheid bij koppels te verklaren (zie Verhofstadt, De Mol, & Buysse, 2008).

Vanwege deze beperking zien we vanaf de jaren negentig een toegenomen interesse voor de rol van contextuele factoren in het functioneren van partnerrelaties (zie Karney & Bradbury, 1995; Bradbury, Rogge, & Lawrence, 2001). Vandaag de dag worden de complexe, veelzijdige ecologische niches waarin koppels zich situeren meer en meer verdisconteerd bij theorievorming en onderzoek naar partnerrelaties (Reis & Sprecher, 2009; Bradbury & Karney, 2004). Het doel van deze rubrieksbijdrage is dan ook om de voornaamste onderzoekslijnen naar de invloed van contextuele factoren op partnerrelaties te schetsen en kort stil te staan bij het belang ervan voor relatietherapeuten. We baseren ons hiervoor op recente wetenschappelijke overzichtsartikelen naar contextuele factoren en partnerrelaties

(o.a. Reis & Sprecher, 2009; Bradbury, Fincham, & Beach, 2000; Bradbury & Karney, 2004; Karney, Story, & Bradbury, 2005; Story, & Bradbury, 2004). Het gaat hierbij om kwantitatief onderzoek, met inbegrip van survey, observationeel en dagboekonderzoek; de gebruikte onderzoeksdesigns zijn zowel cross-sectioneel als longitudinaal. Het gros van het hieronder besproken onderzoek is uitgevoerd met steekproeven van heteroseksuele koppels. Bovendien is het grootste gedeelte van dit onderzoek van Noord-Amerikaanse origine, omdat de grootste onderzoekscentra naar partnerrelaties lange tijd bijna uitsluitend in de Verenigde Staten gelokaliseerd waren. De laatste jaren zien we echter een toenemende internationalisering van dit onderzoeksdomain en wordt ook aan onze Belgische en Nederlandse universiteiten fundamenteel onderzoek naar partnerrelaties verricht.

Drie belangrijke onderzoekslijnen

Invloed van voorgeschiedenis

Een eerste onderzoekslijn focust op hoe voorgeschiedenissen van partners samenhangen met de manier waarop zij met elkaar communiceren en vorm geven aan hun relatie. In een koppel kunnen partners immers sterk van elkaar verschillen qua ach-

tergrond en ervaringen. Onderzoek wijst dan ook op de invloed van deze relatief stabiele voorgeschiedenissen van partners op hun denken, voelen en doen binnen relaties.

...meer vergevingsgezind bij relatietransgressies...

Heel veel onderzoek vindt er plaats naar de invloed van de hechtingsstijl van partners op hun relationeel functioneren. De hechtingsstijl van partners blijkt een duidelijke invloed uit te oefenen op de kwaliteit van hun partnerrelatie, en dit op diverse momenten in de relatieontwikkeling (zie voor een overzicht Mikulincer & Shaver, 2007). Veilig gehechte individuen hebben in vergelijking met onveilig gehechten bijvoorbeeld meer positieve opvattingen over relaties. Zij voelen zich ook minder angstig en zijn minder vermijdend bij het *daten* en laten bij het uitbouwen van een relatie meer intimiteit toe. Verder zijn ze meer geëngageerd in hun relatie op lange termijn, en slagen ze er beter in om van hun partnerrelatie een veilige haven te maken. Bovendien is – in vergelijking met onveilig gehechte personen – hun manier van communiceren positiever (ze uiten bijvoorbeeld meer respect en liefde voor hun partner), gaan ze constructiever met conflict om en zijn ze minder vijandig en meer vergevingsgezind bij relatietransgressies zoals bedrog of overspel. Beschikbare data uit deze sterk uitgebouwde onderzoeks-

lijn wijzen duidelijk op de invloed van iemands hechtingsstijl op de ontwikkeling en instandhouding van een partnerrelatie.

Ook de intergenerationele gevolgen van relationeel en familiaal (dis-)functioneren bij kinderen als deze zelf partnerrelaties aangaan, krijgen veel onderzoeks aandacht. Dergelijke studies wijzen bijvoorbeeld op het duidelijke verband in relatietevredenheid over generaties heen en op het feit dat echtscheiding bij ouders de kans verhoogt dat hun kinderen ook zullen scheiden (Amato 1996; Feng, Giarusso, Bengston, & Frye, 1999). Er wordt ook meer en meer onderzoek gepubliceerd dat evidentie biedt voor de algemene opvatting dat het gezin van herkomst dé plaats is waar kinderen en adolescenten hun (mal)adaptieve interpersoonlijke repertoires leren (bijvoorbeeld conflicthantering, communicatiestijlen) die gegeneraliseerd worden naar hun partnerrelatie (bijv. Andrews, Foster, Capaldi, & Hops, 2000; Swinford, DeMaris, Cernkovich, & Gior-dano, 2000).

Ander onderzoek toont ook aan dat een geschiedenis van individuele psychopathologie een belangrijke voorspeller is van relationeel functioneren, en dat deze factor samen met huidige symptomatologie niet mag ontbreken in het in kaart brengen van invloeden die binnen koppels spelen (bijv. Beach, 2001).

Invloed van stressfactoren

Een tweede onderzoekslijn naar contextuele factoren richt zich op zogenaamde *life stressors*. De stressoren die bestudeerd zijn in relatie tot partnerfunctioneren zijn talrijk en divers, bijvoorbeeld natuurrampen (Moore & Moore, 1996), oorlogen (Pavalko & Elder, 1990), ziektes (Gritz, Wellisch, Siau, & Wang, 1990) of ziekte of sterfte van een kind (Hoekstra-Weebers, Jaspers, Kamps, & Klip, 1998). Het belangrijkste aan deze studies is ons inziens dat zij niet alleen de variabiliteit aantonen waarmee koppels zich aan deze extreme moeilijkheden aanpassen, maar ook de opzienbarende veerkracht die zij hierbij aan de dag leggen. Dit onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat het omgaan met ziekte de band tussen partners wel degelijk kan versterken, of dat het verlies van een kind niet noodzakelijk het risico op echtscheiding verhoogt.

Deze studies zijn verder van belang omdat ze specifieke relationele processen in kaart brengen die een bescherming kunnen bieden tegen het negatieve effect van traumatische gebeurtenissen. In het bijzonder is het belang van partnersteun aangetoond voor het individueel fysiek en psychisch welzijn van individuen die geconfronteerd worden met een ernstige stressor zoals chronische ziekte of acute gezondheidsproblemen (Cohen, Underwood, & Gottlieb, 2000; DeLongis, Holtzman, Puterman, &

Lam, in press). Deze onderzoekslijn wijst ook op het algemene belang van partnersteun bij het omgaan met dagelijkse stressoren. Partners blijken immers de meest gefrequenteerde bron van sociale steun (Dakof & Taylor, 1990) en sociale steun van derden kan een tekort aan partner-

steun niet compenseren (Coyne & DeLongis, 1986). Verder is het zo dat een tekort aan steun

en niet-ingeloste verwachtingen met betrekking tot steun binnen de relatie fundamentele bronnen van conflict vormen binnen partnerrelaties, die aanleiding geven tot individuele en relationele *distress* (Rini & Dunkel-Schetter, in press). Dergelijke wetenschappelijke bevindingen tonen aan dat de aandacht die wij als systeemtherapeuten hebben voor veerkracht en sterktes van partners en voor de ondersteunende functie van relaties gerechtvaardigd is.

Fundamenteel onderzoek naar *life stressors* heeft zich ook gericht op transities binnen relaties, en dan voornamelijk de overgang naar het ouderschap en de impact daarvan op relatietevredenheid (Lindahl et al., 1995; Verhofstadt, 2009). Vooral in de jaren negentig zijn hierover heel wat wetenschappelijke artikelen gepubliceerd (zie Bradbury et al., 2000). De voornaamste bevindingen uit dit soort onderzoek zijn dat het krijgen van kinderen een paradoxaal effect

...het krijgen van kinderen heeft een paradoxaal effect ...

heeft op partnerrelaties. Zo blijkt het hebben van kinderen de relatiestabiliteit te verhogen – zeker als de kinderen nog jong zijn – maar de relatiekwaliteit te doen dalen (bijv. Belsky, 1990; Waite & Lillard, 1991).

In een review van Bradbury en col-

lega's (2000) lezen we dat dit onderzoek ook een enorme variabiliteit tussen koppels aantoonde in hun beleving van

de transitie naar het ouderschap. Er zijn bijvoorbeeld koppels die weinig veranderingen in hun relatie rapporteren als gevolg van deze overgang. Anderen rapporteren juist een sterke daling in hun relatiekwaliteit en -tevreidenheid. Onderzoekers hebben op die manier achterhaald dat het vooral persoonlijkheidstrekken van de partners, demografische karakteristieken en kindkenmerken (bijvoorbeeld temperament) zijn die de verschillende trajecten van koppels bij het eerste ouderschap voorspellen (Belsky & Hsieh, 1998).

Ook de invloed van economische en werkgerelateerde stress op relaties komt in deze onderzoekslijn duidelijk naar voren (Karney et al., 2005). Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat de relatietevredenheid lager is bij koppels die hogere niveaus van chronische stress ervaren (op het werk, financiële problemen). Bovendien blijkt de impact van een acute stressor op de rela-

tietevredenheid groter te zijn bij koppels die al moeten leven binnen een context van chronische stress. Neff en Karney (2004) rapporteerden in hun studie dat acute stress het tempo versnelt waarmee relatietevredenheid daalt. Hogere niveaus van acute stress zorgen er namelijk voor dat partners meer conflict en meningsverschil percipiëren in hun relatie en dat ze het gedrag van de partner negatiever zullen interpreteren.

Invloed van de macrocontext

In een derde te onderscheiden onderzoekslijn gaat men de invloed na van meer globale, relatief langzaam veranderende macrocontexten op koppels. Uit dit type onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat socio-economische status – in het bijzonder opleidingsniveau en raciale afkomst – een belangrijke voorspeller is van echtscheiding (bijv. Orbach, Veroff, Hassan, & Horrocks, 2002). Een laag opleidingsniveau, laag inkomen, lage baankwaliteit, economische instabiliteit, werkloosheid en blootstelling aan vooroordelen en discriminatie zijn socio-economische variabelen die een effect hebben op zowel relatiekwaliteit als relatiestabiliteit (zie Story & Bradbury, 2004). Een lage socio-economische status brengt immers niet alleen een reeks van moeilijke omstandigheden met zich mee waarover koppels moeten

onderhandelen, maar kan ook de toegang tot steunbronnen beperken wanneer zij met deze omstandigheden moeten omgaan (zoals financiële beperkingen, beperkte opties voor kinderopvang, beperkte tewerkstellingsmogelijkheden, beperkte toegang tot hulpverlening).

...het onderbouwen met beschikbare empirische evidentie...

Besluit en klinische implicaties

Dit zijn slechts enkele onderzoekslijnen die illustreren dat het samenspel van contextuele factoren een impliciet kader vormt waarbinnen partners op hun eigen manier vorm geven aan hun partnerrelatie. Voor onderzoekers impliceert dit alles dat onderzoek dat zich exclusief richt op de binnenkant van relaties en bredere contexten niet meeneemt, een belangrijke bron van variabiliteit mist. Dit kan bovendien leiden tot ongeoorloofde veralgemeningen en een verarmde wetenschap over relaties (Reis & Berscheid, 2009).

Voor systeemtherapeuten is dit onderzoeksoverzicht misschien weinig verrassend. Zijn zij immers niet gewoon om contexten te betrekken in het begrijpen van partnerrelaties en deze contexten aan te grijpen om relationeel functioneren te verbeteren?

Tot slot willen we stilstaan bij twee implicaties van dit onderzoeksoverzicht voor het werken met koppels.

Ten eerste wijst dit overzicht erop dat wij als therapeut onze lens niet enkel kunnen richten op de binnenkant van koppels (dat wil zeggen op communicatie en interactiepatronen), maar dat wij tevens oog moeten hebben voor de individuele kwetsbaarheden en sterktes van individuele partners, de acute en de chronische stressoren waarmee zij geconfronteerd worden en de macrocontext waarin hun relatie is ingebed (Bradbury & Karney, 2004; Verhofstadt et al., 2008).

Onderzoek wijst op de invloed van elk van deze categorieën van factoren op de kwaliteit en stabiliteit van partnerrelaties, maar het toont ook aan dat geen van deze categorieën op zich een afdoende voorspeller is van relatieproblemen of -herstel. Door meerdere factoren en hun complexe interrelatie mee op te nemen kunnen wij als hulpverleners beter tegemoetkomen aan de complexe problematieken en hulpvragen waarmee we geconfronteerd worden. Het geeft ons diverse ingangen om samen met partners over de partnerrelatie na te denken en te praten over hoe al deze invloeden binnen hun relatie spelen. Er kan bijvoorbeeld stilgestaan worden bij de beschikbaarheid van hulpbronnen en hoe deze kunnen aangesproken worden in specifieke stresserende omstandigheden. Of met een koppel kan worden besproken hoe ieders familie van herkomst en mogelijke conflicten daarbinnen meebepalend

zijn voor de eigen manier van communiceren, conflicthantering en kijk op conflict en relaties (Verhofstadt et al., 2008).

Ten tweede, onderzoek dat contextuele elementen identificeert die bijdragen tot de instandhouding van partnerrelatieproblemen of die dienen als bron voor verandering, lijkt ons uitermate geschikt om het systeemtherapeutisch werken met koppels empirisch te onderbouwen (Buysse, De Mol, & Verhofstadt, 2008). Het onderbouwen van onze theoretische uitgangspunten en ons klinisch handelen met beschikbare empirische evidentie is naar onze mening iets wat onszelf, onze cliënten en andere betrokkenen alleen maar meer vertrouwen kan geven in onze manier van werken.

**Lesley Verhofstadt en
Fanny Weytens**

Literatuur

- Amato, P.R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 628-640.
- Andrews, J.A., Foster, S.L., Capaldi, D., & Hops, H. (2000). Adolescent and family predictors of physical aggression, communication, and satisfaction in young adult couples: A prospective analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 195-208.
- Beach, S.R.H. (2001). *Marital and family processes in depression: A scientific foundation for clinical practice*. Washington, DC: APA Press.

- Belsky, J. (1990). Children and marriage. In E.D. Fincham & T. N. Bradbury (eds.), *The psychology of marriage* (pp. 172-200). New York: Guilford Press.
- Belsky, J., & Hsieh, K.H. (1998). Patterns of marital change during the early childhood years: Parent personality, coparenting, and division-of-labor correlates. *Journal of Family Psychology*, 12, 511-528.
- Berscheid, E. (1999). The greening of relationship science. *American Psychologist*, 54, 260-266.
- Bradbury, T.N., Fincham, E.D., & Beach, S.R.H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 964-980.
- Bradbury, T.N., & Karney, B.R. (2004). Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *Journal of Marriage and the Family*, 66, 862-879.
- Bradbury, T.N., Rogge, R., & Lawrence, E. (2001). Reconsidering the role of conflict in marriage. In A. Booth, A.C. Crouter, & M. Clements (eds.), *Couples in conflict* (pp. 59-82). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Buyse, A., De Mol, J., & Verhoofstadt, L.L. (2008). Complexiteiten van systemisch onderzoek. In A. Savenije, J. van Lawick, & E. Reijmers (red.), *Handboek systeemtherapie* (pp. 79-87). Utrecht: De Tijdstroom.
- Cohen, S., Underwood, L.G., & Gottlieb, B.H. (2000). *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. New York: Oxford University Press.
- Coyne, J.C., & DeLongis, A. (1986). Going beyond social support: the role of social relationships in adaptation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 454-460.
- Dakof, G.A., & Taylor, S.E. (1990). Victims' perception of social support: What is helpful for whom? *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(1), 80-89.
- DeLongis, A., Holtzman, S., Puterman, E., & Lam, M. (in press). Spousal support and dyadic coping in times of stress. In K.T. Sullivan & J. Davila (eds.), *Support processes in intimate relationships* (pp. 153-173). New York: Oxford University Press.
- Feng, D., Giarusso, R., Bengtson, V., & Frye, N. (1999). Intergenerational transmission of marital quality and instability. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 451-463.
- Fincham, E.D., & Bradbury, T.N. (1990). *The psychology of marriage: Basic issues and applications*. New York: Guilford Press.
- Gottman, J.M. (1998). Psychology and the study of marital processes. *Annual Review of Psychology*, 49, 169-197.
- Gritz, E.R., Wellisch, D.K., Siau, J., & Wang, H. (1990). Long-term effects of testicular cancer on marital relationships. *Psychosomatics*, 31, 301-312.
- Hoekstra-Weebers, J.E.H.M., Jaspers, J.P.C., Kamps, W.A., & Klip, E.C. (1998). Marital dissatisfaction, psychological distress, and the coping of parents of pediatric cancer patients. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 1012-1021.
- Karney, B.R., & Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3-34.
- Karney, B.R., Story, L.B., & Bradbury, T.N. (2005). Marriages in Context: Interactions between chronic and acute stress among newlyweds. In T.A. Revenson, K. Kayser & G. Bodenmann (eds.), *Couples coping with stress* (pp. 13-32). Washington DC: American Psychological Association.
- Lindahl, K.M., Malik, N.M., & Bradbury, T.N. (1997). The developmental course of couples' relationships. In W. Kim Halford & Howard J. Markman (eds.), *Clinical*

- handbook of marriage and couples interventions* (pp.202-223). New York: Wiley and Sons.
- Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Moore, D.P., & Moore, J.W. (1996). Posthurricane burnout: An island townships's experience. *Environment and Behavior*, 28, 134-155.
- Neff, L.A., & Karney, B.R. (2004). How does context affect intimate relationships? Linking external stress and cognitive processes within marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 134-148.
- Orbuch, T.L., Veroff, J., Hassan, H., & Horrocks, J. (2002). Who will divorce: A 14-year longitudinal study of Black couples and White couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19, 179-202.
- Pavalko, E.K., & Elder, G.H. (1990). World War II and divorce: A life-course perspective. *Journal of Sociology*, 95, 1213-1234.
- Reis, H.T., & Sprecher, S.K. (2009). *Encyclopedia of human relationships*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Rini, C., & Dunkel-Schetter, C. (in press). The effectiveness of support attempts in intimate relationships. In K.T. Sullivan & J. Davila (eds.), *Support processes in intimate relationships* (pp. 153-173). New York: Oxford University Press.
- Story, L.B., & Bradbury, T.N. (2004). Understanding marriage and stress: Essential questions and challenges. *Clinical Psychology Review*, 23, 1139-1162.
- Swinford, S.P., DeMaris, A., Cernkovich, S.A., & Giordano, P.C. (2000). Harsh physical discipline in childhood and violence in later romantic involvements: The mediating role of problem behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 508-519.
- Verhofstadt, L.L. (2009). How do couples cope with personal and relational stressors? A family life cycle perspective. In N. Nader-Grosbois (ed.), *Resilience, regulation and Quality of Life: Concepts, assesment and intervention* (pp. 205-211). Louvain-la-Neuve: Presses Universitaires de Louvain.
- Verhofstadt, L.L., De Mol, J., & Buysse, A. (2008). De ups en downs van relaties: Een theoretisch en empirisch overzicht. *Tijdschrift voor Klinische Psychologie*, 38(4), 247-258.
- Waite, L.J., & Lillard, L.A. (1990). Children and marital disruption. *American Journal of Sociology*, 96, 930-953.
- Weiss, R.L., & Heyman, R.E. (1997). A clinical-research overview of couples' interactions. In W.K. Halford & H.J. Markman (eds.), *Clinical handbook of marriage and couples interventions* (pp. 13-41). New York: Wiley.
- Will, T.A., Weiss, R.L., & Patterson, G.R. (1974). A behavioral analysis of the determinants of marital satisfaction. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 802-811.